

POGOVOR PREDSEDNIKA VLADE RS JANEZA JANŠE ZA PRILOGO ČASOPISA GORENJSKI GLAS

(Ljubljana, 23.6.2006)

Težavna pot v samostojno državo

Sedanji predsednik vlade Janez Janša je bil leta 1991, ko je štel nepolnih 33 let, kot obrambni minister na čelu osamosvojitvenega procesa. Kot da grožnja morebitne agresije s strani jugoslovanske armade ter militantno razpoložene Miloševićeve Srbije in Đukanovićeve Črne gore ne bi zadostovala, je morala Demosova večina izkazati vso spretnost pri izvedbi osamosvojitvenega projekta na slovenskem političnem prizorišču. Dokončen razpad nekdanje Jugoslavije, ki se je zgodil z letošnjo osamosvojitvijo Črne gore, je potrdil, da se je slovenski narod z ogromno plebiscitarno večino odločil prav. Slovenija, ki je pred dvema letoma postala članica EU in vojaške zveze Nato, se je odločila za razvoj. Čez dve leti bo kot prva nova članica prevzela predsedovanje EU, v obdobju 2007 do 2013 pa bo v povprečju razpolagala s 120 milijardami tolarjev nepovratnih sredstev iz evropskih strukturnih skladov.

NOVINAR: Ali je nekdanja SFR Jugoslavija razpadla zaradi tega, ker se politika ni uspela dogovoriti, ali so bili vzroki globlji?

PREMIER JANEZ JANŠA: »Vzroki so globlji. Naključje je hotelo, da se je tik pred petnajsto obletnico slovenske državnosti osamosvojila tudi Črna gora, ki je bila v prelomnih trenutkih največji zagovornik enotne Jugoslavije. To bi moralo končno prepričati tudi največje skeptike, ki so pred petnajstimi leti nasprotovali slovenski osamosvojitvi. Jugoslavija je bila nenaravna tvorba in samo vprašanje časa je bilo, kdaj bo razpadla in na kakšen način.

Prejšnja država je nastala v posebnih okoliščinah na mirovni konferenci po prvi svetovni moriji in je bila vsaj deloma vsiljena narodom, ki so živeli na teh območjih. Tisto, na kar smo Slovenci lahko upravičeno ponosni, je pravočasno spoznanje, da za Jugoslavijo ni rešitve, tako smo še pravočasno odšli iz balkanskega vrtinca razpadanja države. Druge republike nekdanje Jugoslavije so plačale bistveno večjo ceno, ker v primerjavi z nami niso pravočasno zaznale vala demokratičnih sprememb, ki je zajel Evropo.«

NOVINAR: Ali so bili navkljub odločni plebiscitarni volji slovenskega naroda, da uresničimo tisočletne sanje in dobimo lastno državo, vsi za osamosvojitve? Mladina je tik pred osamosvojitvijo objavila prispevek Tomaža Mastnaka »Samostojna Slovenija? Ne, hvala!«, le nekaj dni pred razglasitvijo samostojne države je na dan prišla pobuda, ki jo je podpiral tudi sam predsednik Milan Kučan in celo nekateri funkcionarji Demosa s Spomenko Hribar in Dimitrijem Ruplom na čelu, da bi zamenjali republiškega javnega tožilca Antona Drobniča?

PREMIER JANEZ JANŠA: »Tedanja slovenska politika je bila glede osamosvojitve zelo razcepljena. Demos je bil odločno za, opozicija večinoma proti. Pogajanja o plebiscitnem zakonu so stališča zblížala. Toda šele velikanska plebiscitna večina je položaj korenito spremenila. Po izvedbi plebiscita v Sloveniji ni bilo nobene resne politične sile, ki bi neposredno nasprotovala osamosvojitvi. To pa

še ne pomeni, da je bila enotnost tako velika, kot so jo kasneje nekateri poskušali prikazovati. Vedeli so namreč, da bi javno in neposredno nasprotovanje pomenilo politični samomor, zato so taktično nasprotovali posameznim ukrepom.«

NOVINAR: Katerim?

PREMIER JANEZ JANŠA: »Vsem je bilo jasno, da osamosvojitve ne bo, če je ne bomo uspeli ustrezno zavarovati z obrambnimi silami. Zato je tedanja opozicija, predvsem Ribičičeva stranka komunistične preнове in Školčevi liberalni demokrati, zelo ostro in na vse možne načine nastopala proti obrambnemu proračunu, zakonom o obrambi in vojaški dolžnosti ter drugim pomembnim odločitvam, s katerimi smo hoteli usposobiti slovensko obrambno moč, ki bi ubranila domovino pred morebitnim agresorjem. Ukrepi so bili izglasovani s tesno večino Demosove večine, saj so bili Zeleni Slovenije že takrat razklani.

Najhujši poskus, s katerim bi osamosvojitve Slovenije postavili na kocko, je bila tako imenovana deklaracija za mir. Podpisali so jo predsednik in trije člani slovenskega predsedstva, razen Ivana Omana. Z deklaracijo so se v začetku leta '91, že po izglasovanem plebiscitu, postavili po robu prizadevanjem, da bi Slovenija vzpostavila lastne obrambne sile. To je bila najresnejša preizkušnja v obdobju, ko bi se morali pospešeno pripravljati na osamosvojitve. Krizo smo presegli samo zahvaljujoč veliki potrpežljivosti in spretnim manevrom. Projekt smo z odločitvami vlade in parlamenta peljali naprej, ne glede na stalne poskuse oviranja posamičnim ukrepov.«

NOVINAR: Kako ste razumeli deklaracijo za mir, ki jo je s častno izjemo Ivana Omana podpisalo celotno predsedstvo, sicer formalni vrhovni poveljnik teritorialne obrambe?

PREMIER JANEZ JANŠA: »Jelko Kacin je deklaracijo poimenoval poziv za hitro enostransko razorožitev Slovenije, za kar je dejansko tudi šlo. Dr. Jože Pučnik je to dejanje označil za veleizdajo.«

NOVINAR: Še večje nasprotovanje se je zgodilo ob agresiji JLA, ko naj bi nekateri politiki že imeli spisano zahtevo za odstop slovenskega predsednika vlade in obrambnega ministra?

PREMIER JANEZ JANŠA: »Že po agresiji jugoslovanske armade je del Školčevih liberalnih demokratov nastopil proti slovenski vladi, nekateri njihovi poslanci, na primer Franco Juri, so že prej javno napovedovali, da ne bodo glasovali za slovensko osamosvojitve. Uredništvo Dnevnika je na naslovnici tako rekoč pozdravilo tanke jugoslovanske armade, del uredništva Mladine je v izjavah za tuje medije napadal slovensko vlado zaradi osamosvojitve. Večje število občinskih odborov zveze združenj borcev na Štajerskem je 27. junija 1991 objavilo napad na slovensko vlado in omalovaževalo osamosvojitve. Teh posameznih nasprotovanj je bilo bistveno več, kot se danes nekateri želijo spomniti. Vendar niso dosegla svojega namena, velikanska večina Slovencev in državljanov Slovenije je bila pripravljena odločitev, ki so jo sprejeli na plebiscitu, tudi odločno braniti.«

NOVINAR: Ali so bile navedene aktivnosti v neposredni povezavi z obiskom tedanjega predsednika zvezne vlade Anteja Markovića, ki je Ljubljano obiskal le dva

tedna pred razglasitvijo samostojnosti in se s tedanjo opozicijo sestal za zaprtimi vrati?

PREMIER JANEZ JANŠA: »Ante Marković je v spominih zapisal, da so se s Cirilom Ribičičem in drugimi predstavniki opozicije v začetku junija 1991 pogovarjali o tem, kako je potrebno iz Demosove koalicije potegniti ven samo eno stranko. Demosove večine potem ne bi bilo več, osamosvojitve pa posledično tudi ne, nastopila bi vladna kriza. Tudi v ta namen je bila zatem tik pred osamosvojitvijo lansirana peticija, po kateri bi razrešili tedanjega republiškega javnega tožilca Antona Drobniča, ker da je bil domobranec. To je bilo seveda v tistih trenutkih popolnoma absurdno početje, ki ni imelo nobene zveze z zahtevami časa in osamosvojitvijo. V najbolj usodnem trenutku so hoteli povzročiti razkol v Demosu in posredno preprečiti osamosvojitvev.«

NOVINAR: Ali je stopnjujoča agresija jugoslovanske armade kasneje vendarle poenotila slovensko politiko? Navsezadnje niti mednarodna skupnost ni z največjo naklonjenostjo gledala na slovensko osamosvojitvev?

PREMIER JANEZ JANŠA: »Del opozicijske politike je dolgo igral na dve karti, vendar je počasi zmanjkalo manevrskega prostora za takšno početje. Prav tako podpore med ljudmi. Nekateri so tudi iskreno spremenili mnenje in s srcem podprli slovensko osamosvojitvev. Mednarodna skupnost in njena nenaklonjenost slovenski osamosvojitvi je bila dolgo časa eden od argumentov nasprotnikov slovenske državnosti.«

NOVINAR: Ali je šele »nastop« jugoslovanske armade na Hrvaškem in v Bosni prepričal mednarodno skupnost, da je razpad Jugoslavije neizogiben? Zakaj Hrvaška ni ob junijski osamosvojitvi ni pokazala več odločnosti?

PREMIER JANEZ JANŠA: »V vsakem primeru je z agresivnim nastopom Jugoslovanske armade tudi med največjimi zagovorniki ohranitve Jugoslavije prevladalo spoznanje, da ta v bistvu versajska tvorba ni možna kot demokratična državna struktura. To spoznanje je nato vplivalo tudi na nekatera bolj rigidna geostrateška razmišljanja, ki so vztrajala pri preživelih konceptih mednarodne ureditve. Danes je težko dokončno soditi o vlogi posameznih držav, ki so bile žrtve agresije jugoslovanske armade. Demokratično izbrana vodstva teh držav so morala prevzeti odgovornost tudi za obrambo. Menim pa, da bi bila lahko med posameznimi državnimi vodstvi usklajenost obrambnih operacij v začetku posega jugoslovanske armade večja. V primeru, da bi vsaj še ena od takratnih republik, na primer Bosna ali Makedonija, odločno nasprotovala Miloševiću in Markoviću, JLA od zvezne vlade skoraj zagotovo ne bi dobila zelene luči za agresijo na Slovenijo.«

NOVINAR: Kdo je bil v najvišji meri zaslužen za mednarodno priznanje slovenske države?

PREMIER JANEZ JANŠA: »V času ustanavljanja slovenske države smo bili priča vztrajnemu delovanju jugoslovanske diplomacije, ki si je v tujini z vsemi sredstvi prizadevala očrtniti legitimna osamosvojitvena prizadevanja slovenskega naroda. V tistih težkih trenutkih, ko je bil slovenski narod postavljen pred veliko preizkušnjo, smo spoznali, da imamo v novi, združeni Evropi, tudi iskrene zaveznike. Razveseljivo

je, da smo imeli tudi sicer po celem svetu nekaj prijateljev, ki so razumeli naš položaj. Kot veste, so nam bili najbolj naklonjeni v Nemčiji in Vatikanu, med svetovnimi političnimi opcijami pa članice evropske ljudske stranke oziroma krščanskih demokratov.«

NOVINAR: Ali je šele osamosvojitve, za katero smo plačali relativno majhno ceno, omogočila nov razvojni cikel?

PREMIER JANEZ JANŠA: »Zagotovo. Dobili smo priložnost, da si sami izberemo napreden ekonomski in politični sistem, kar smo takoj po osamosvojitvi naredili z novo ustavo. To je sprostilo mnoge doslej zavrte potencialne v Slovincih. Poleg tega je Slovenija veliko prihranila že s tem, da je prešla na lastni obrambni sistem, ki je bil kar štirikrat cenejši od stroškov Slovenije, ki jih je v SFRJ imela z JLA.. Ta prihranek v povprečni letni neto vsoti približno 600 milijonov ameriških dolarjev je znatno ublažil šok ob prehodu na nove trge.

Mlade generacije se seveda ne spominjajo okoliščin, v katerih smo živeli, starejše pa hitro pozabljajo čase, ko so delili bone za bencin ter vožnjo avtomobilov omejili na liha in sode dneve. Danes se vse to dogajanje zdi zelo odmaknjeno in današnja Slovenija skorajda ni več primerljiva s Slovenijo izpred petnajstih let. Bruto domači proizvod, ki ga ustvarimo danes, znaša približno 27 milijard evrov na leto. To je toliko, kot ga denimo ustvari Hrvaška, čeprav ima več kot dvakrat toliko prebivalcev kot naša država.

NOVINAR: Ali smo zapravili prednosti, ki smo jih imeli ob osamosvojitvi? Državni proračun je izrazito nerazvojno naravnano, saj gre skoraj 90 odstotkov sredstev za fiksne obveznosti, državna uprava se je razbohotila čez vse razumne meje, javna naročila se premnogokrat izkažejo za prirejena, gradimo ene najdražjih cest na svetu...

PREMIER JANEZ JANŠA: »Našteli ste veliko negativnih elementov dosedanjega razvoja, nekateri so bolj, drugi manj prisotni, zagotovo kakšen še manjka. Po drugi strani pa ne smemo zanemariti pozitivnih. Slovenija je nekje do leta 2004 v primerjavi z drugimi nekdanjimi socialističnimi državami beležila relativno nizko gospodarsko rast in na ta način izgubljala prednost, ki jo je imela ob osamosvojitvi. Pred dvema letoma se je ta trend začel obračati. Gospodarska rast se je začela povečevati, lani pa smo tudi prvič beležili zmanjšanje števila zaposlenih v državni upravi. Tudi cestni program, pri katerem je bilo marsikaj narobe, predvsem se je veliko denarja namenjalo samo za avtoceste, državne lokalne in regionalne ceste pa so bili zapostavljene, smo začeli postavljati na realne temelje. Še najmanj smo naredili na področju poenostavitve postopkov javnih naročil, pri katerih sam nepregleden sistem povzroča nepravilnosti in je neučinkovit.«

NOVINAR: Ali smo ohranili prednost pred ostalimi novimi članicami EU?

PREMIER JANEZ JANŠA: »Stvari so se v poldrugem letu precej spremenile, tako da lahko rečem, da Slovenija ohranja prednost v primerjavi z novimi članicami EU. Zadnji podatki o gospodarski rasti kažejo, da trendi konec leta 2004 in lani niso bili naključni. Letos smo zabeležili najnižjo stopnjo brezposelnosti po osamosvojitvi, hkrati pa imamo visoko gospodarsko rast in najnižjo inflacijo v zgodovini.«

NOVINAR: Čemu pripisujete rezultate?

PREMIER JANEZ JANŠA: »Sproščanju podjetniških potencialov in izboljševanju podjetniškega okolja, ki so rezultat resnega in preudarnega pristopa. Tudi z izpolnitvijo kriterijev, ki veljajo za prevzem evra, smo dosegli velik uspeh, ki ga priznavajo v vsej Evropi. Poudariti moram, da so tokratni rezultati pregledni in verodostojni, saj se ne primerjamo več samo z manj razvitimi, kot se je to počelo včasih, ampak tudi z najbolj razvitimi državami EU.«

NOVINAR: Možnosti za manipulacijo ni več?

PREMIER JANEZ JANŠA: »Zadnji dve leti, odkar smo v EU, so merila strožja in bolj neizprosna, primerjave in ocene so bistveno bolj realne, prostora za nerealno samozadovoljstvo in obračanje statistike ni več. Zdaj smo v klubu razvitih, za povprečjem EU pa zaostajamo za slabih 20 odstotkov.«

NOVINAR: V kolikšni meri je za dosežke zaslužno slovensko gospodarstvo, ki je ob osamosvojitvi izgubilo večino svojih trgov?

PREMIER JANEZ JANŠA: »Za izgubo dela trgov v nekdanjih jugoslovanskih republikah, če smo iskreni, ni kriva slovenska osamosvojitvev. Trgi na območju nekdanje Jugoslavije so razpadli zaradi vojne, kupna moč je padla na tako nizko raven, da bi te trge večinoma izgubili, čeprav bi leta 1991 ostali v SFRJ. Za dosežke je seveda najbolj zaslužno slovensko gospodarstvo samo. Vlada lahko le izboljšuje pogoje, konkretni rezultati pa so stvar podjetnikov.«

NOVINAR: Denacionalizacija je eden večjih projektov, ki se je zgodil po osamosvojitvi. Zakaj proces po petnajstih letih še ni sklenjen?

PREMIER JANEZ JANŠA: »Predvsem zaradi pomanjkanje politične volje. Morda je nekaj primerov, ki so bolj zapleteni in zahtevajo več časa, ampak to ne more biti izgovor za desetletno zamudo.«

NOVINAR: Sedanja opozicija, ki je bila prej dvanajst let na oblasti, zatrjuje, da je slovenski način denacionalizacije edinstven na vsem svetu, saj naj ne bi nikjer v celoti vračali podržavljenega premoženja, zaradi tega pa naj bi se ustvarjale nove krivice?

PREMIER JANEZ JANŠA: »Čeprav bi bilo to res, je to zelo sholastična razprava, saj je vsaka vlada dolžna izvajati zakon. Zakon o denacionalizaciji je s številnimi popravki in dopolnili šel čez toliko presoj ustavnega sodišča, da ni nobenega manevrskega prostora za njegovo zadržanje. Čim prej ga je potrebno izvesti. Pristopi k denacionalizaciji v številnih drugih državah so bili različni, tako kot so bili tudi sami načini podržavljanja. V Sloveniji je bila nacionalizacija po II. svetovni vojni ponekod izvedena v bistveno večjem obsegu in je bila mnogo bolj restriktivna, kot v nekaterih drugih jugoslovanskih republikah in drugih komunističnih državah. Na udaru slovenskih komunistov so se znašli celo kmetje z nekaj hektari zemlje in čevljarški mojstri z enim pomočnikom.«

NOVINAR: Drugi temeljni projekt je bila privatizacija nekdanjega družbenega gospodarstva. Tako imenovani mladi ekonomisti kritično gledajo na ta projekt, češ da je okrog 45 odstotni delež, kolikor ga ima država v slovenskem gospodarstvu, odločno previsok? Še več, tako visok delež naj bi omogočal prevelik vpliv politike in s tem ribarjenje v kalnem?

PREMIER JANEZ JANŠA: »Ta delež je res previsok, vendar se ga po več kot desetih letih, ko so predhodne vlade gradile monopole, ne da zmanjšati čez noč. Privatizacije niso pripeljali do konca. Obveznosti, ki jih ima vlada, so zahtevne in terjajo veliko časa, tako da se ne more posvetiti samo eni stvari. Tisto, kar se je dalo rešiti v enem letu in pol, smo rešili. Ravno tam, kjer je šlo najhitreje in kjer je bil narejen občuten korak naprej, se je potem najbolj zapletlo.«

NOVINAR: Govorite o Mercatorju?

PREMIER JANEZ JANŠA: »Tudi. Paradržavna sklada sta se s prodajo lastniškega deleža v največjem slovenskem podjetju umaknila. Temu ne bi nihče nasprotoval, če novi lastniki ne bi zamenjali prejšnje uprave, ki je imela številne takšne in drugačne povezave v medijih, športu in politiki. Gospoda Jankovića je po njegovih lastnih besedah nastavljal sam Anton Rop.«

NOVINAR: Očitajo vam, da ste s prodajo »pod mizo« oškodovali državno premoženje za okrog 30 milijard tolarjev, kronski dokaz pa naj bi bil sestanek v vladni palači, ki so se ga udeležili vsi ključni igralci?

PREMIER JANEZ JANŠA: »Prvič, to zadnje ne drži, kar smo dokazali z zapisom vsebine očitane pogovora in s seznamom dejansko sodelujočih. Paradržavna sklada sta delež v Mercatorju prodala pod enakimi pogoji, kot so bile izvedene vse druge prodaje državnih deležev v gospodarskih družbah v preteklih letih. Če je s pravili karkoli narobe, so vprašljive vse dosedanje prodaje. Na Ljubljanski borzi se tečaj Mercatorjevih delnic giblje okrog iste cene, po kateri sta paradržavna sklada prodala delež. Če bi bile trditve o prodaji izpod cene utemeljene, bi tečaji delnic podjetij Istrabenza in Pivovarne Laško, ki sta kupili deleže, poleteli v nebo, ker bi se njuna vrednost nenadoma povečala za 30 milijard, pa se to seveda ni zgodilo. Ekonomska logika je tako osmešila politično kritiko opozicije.«

NOVINAR: Pred desetimi leti ste ob stoti obletnici socialdemokracije na Slovenskem citirali znamenitega ruskega oporečnika Aleksandra Solženicina, ki je leta 1993 ugotovil: »Sistem, ki nam vlada, je povezava starih nomenklatur, finančnih hijen, lažnih demokratov in KGB. Ne morem ga imenovati demokracija. To je odvraten hibrid, ki v zgodovini nima primere, in o katerem se ne ve, v katero smer se bo razvijal...«. Je razgradnja tega konglomerata vaša prednostna naloga?

PREMIER JANEZ JANŠA: »V desetih letih so se nekatere stvari spremenile. Z vstopom v EU je Slovenija najprej formalno, nato pa tudi dejansko implementirala evropske standarde, s katerim je posredno vendarle razgradila velik del negativne dediščine totalitarnega komunističnega režima. Ponekod so še ostaline, pri čemer zaradi neizpeljane tranzicije gotovo prednjači pravosodna veja oblasti.

Reforma sodstva, ki jo je v prvi polovici 1990 izvedel tedanji pravosodni minister Miha Kozinc, je stvari poslabšala. Od takrat naprej so se začeli kopičiti sodni

zaostanki in nedelovanje pravne države. Ugled sodstva še nikoli ni bil na tako nizki ravni. Sodstvo bo marsikaj dolžno narediti samo in preseči nevzdržno stanje. Pri tem je treba dodati, da tisti, ki blokira systemske spremembe, s katerimi bi izboljšali delovanje pravne države, nosi svoj del zgodovinske odgovornosti.«